

'BAYAN EN MAYONAISE'

"**Vladimir absent**, call leiter, tonajt". Mijn telefoontje werd verwacht. Met een robotachtige intonatie leest Vladimirs moeder, die verder geen woord Engels spreekt, vanuit Krolevets (Oekraïne) de door hem geschreven boodschap voor. Ik zie Vladimir Kurilenko voor me aan het ontbijt. Op zijn bord grote boterhammen met pindakaas met eroverheen een dikke laag margarine. Rollen droge 'Marie'-koekjes. Maar het best liep zijn motor op 'sausage', vette boterhammenworst met mayonaise. Een keer heb ik door hem bereide macaroni geproefd met uien, margarine, gerookt spek en.....mayonaise. Wat een feest.

Douchen deed hij een keer per week. Deze nogal weinig verfijnde elementen uit zijn dagelijkse leven stonden in groot contrast met de subtiliteit en gevoeligheid waarmee hij Bach, Piazzolla, Tsjernikov of Podhorny uit zijn knopaccordeon ('bayan') toverde.

Ook herinner ik me de bergen kleingeld die hij verdiende met spelen in de winkelstraten van Maastricht en die hij in café De Perroen ging wisselen. Evenals mijn vergeefse pogingen hem duidelijk te maken dat hij meer geld zou ophalen wanneer hij met een asbak langs de terrassgasten zou lopen. 'Ik ga niet bedelen, als de mensen de muziek waarderen komen ze zelf wel', en dat deden ze meestal ook. Zo vertikte hij het om zijn dagomzet te verhogen door commerciële prut uit zijn trekzak te persen. Verschillende keren heb ik op straat naast hem gestaan en me geschaamd voor de wansmaak van de doorsnee winkelende Maastrichtenaar die een goedbedoeld maar totaal misplaatst verzoekje bij hem aanvraag. Meteen begon het dan te betrekken achter de ramen van zijn veel te grote, dubbele neusbrug-bril, dan had hij ongelooflijk de smoor in en speelde vervolgens het meest complexe stuk muziek dat hem op dat moment te binnen schoot. Hij was hier om geld te verdienen, maar niet ten koste van zijn principes.

Later op de avond is Vladimir wel thuis. We zullen elkaar een week later ontmoeten in Klingenthal, aan de Tsjechische grens in voormalig Oost-Duitsland, waar hij zal deelnemen aan de 35e editie van het accordeonconcours, het belangrijkste niet-commerciële in de wereld.

Rond elf uur in de avond arriveer ik in Klingenthal. De treinrit ging vanaf Aken via Essen, Maagdenburg, Leipzig, Zwickau en Falkenstein. Klingenthal is van oudsher een muziekdorp met veel instrumentenbouw en jaarlijkse muziekconcoursen. Samen met Pavlo, Andrij en Ruslan, eveneens Oekraïense muzikanten, deelt Vladimir een appartement.

De leden van de internationale, veelal dikbuikige jury, heten allemaal professor. Een jurylid uit Finland vecht voortdurend tegen de slaap.

Vladimir, die gestudeerd heeft aan het conservatorium van Donetsk, speelt een compositie van Vürtner, daarna een stuk van Derbenko. Hij lijkt behoorlijk nerveus en speelt onder zijn normale kunnen. Pavlo heeft gisteren al gespeeld. 's Avonds in de Aula zijn Andrij (accordeon) en Ruslan (fluit) aan de beurt in de categorie duo's.

Na hen volgen een soort Russische Gert en Hermien op accordeon en mandoline die elkaar voortdurend verliefde blikken toewerpen bij de in overvloed aanwezige romantische passages.

De volgende dag 'shoppen' bij de kledingwinkel van het Rode Kruis. Elk jaar wordt deze tijdens het concours door Oekraïense, Russische en Tsjechische deelnemers zo goed als leeggehaald. Vooral Andrij presteert het om de meest onmogelijke kleurencombinaties en verlopen modellen uit de rekken te toveren.

In de hal van het organisatiebureau hangen de lijsten met namen van deelnemers die verdergaan naar de laatste ronde. Voor alle vier blijkt het concours afgelopen te zijn.

'Dit instrument brengt me geen toekomst', concludeert Vladimir die als eerste de teleurstelling te boven schijnt. Vervolgens beschrijft hij het plan om geld te maken met handel in ingevoerde auto's. Reeds drie keer kocht hij met het als straatmuzikant verdiende geld een goedkope tweedehands auto in Duitsland, waarin hij terug naar de Oekraïne reed. Zijn tweede koop, een Skoda, moest hij echter met motorpech in Praag achterlaten.

Toch pakt hij thuis weer zijn instrument op schoot en speelt een Oekraïense muzet. 'Ik speel te veel met mijn hart. Ze willen dat ik neutraal speel, maar dan gaat de betekenis verloren. Ik geef er kennelijk een betekenis aan die niemand begrijpt'.

Hoewel er meerdere belangrijke concoursen voor accordeonisten in Europa zijn (Spanje, Italië en Frankrijk), zijn deze vanwege de hoge reis- en verblijfskosten te duur voor Russische en Oekraïense muzikanten. Vele van deze muzikanten schrijven zich in voor verschillende muziekconcoursen, maar gebruiken het hiervoor verkregen visum enkel en alleen om in Duitsland op straat geld te verdienen.

Volgens Vladimir zijn Oekraïense accordeonisten om deze, maar ook om politieke redenen niet erg geliefd bij de organisatie in Klingenthal. De initiator van het festival is een Rus.

Vóór het avondeten gaan we eerst naar uitvoeringen in de Aula. Het publiek hier wordt gemaand muisstil te zijn. Slechts het gekraai van een pauwhaan die zich vanachter de concerthal in elk nummer wel een keer laat horen wordt hier al jaren getolereerd. Na de uitvoeringen spreken Vladimir en Pavlo buiten met een slank, bleek, blond vrouwelijk Zwitsers jurylid. Onder het licht van een straatlantaarn bladert ze in haar notities en motiveert de uitslag van de jury voor beiden.

Terug in het appartement zitten Andrij en Pavlo al ongeduldig te wachten om de aanval te openen op de ketel pasta ter grote van een emmer, die ik 's

middags heb klaargemaakt. Vladimir heeft zijn landgenoten uitdrukkelijk verzocht om uit respect voor mijn kookkunst bij dit gerecht geen chocoladepasta en vooral geen mayonaise te eten. Er wordt bier gedronken en ik word ingewijd in het wodka drinken. De gewoonlijk nogal timide muzikanten worden bij de tweede fles steeds vrolijker en luidruchtiger. Het gesprek gaat dan alleen nog maar over vrouwen. Borsten, billen en geslachtsdelen worden onsmakelijk gedetailleerd beschreven. Ook worden er nationale drinkliederen gezongen.

Ik besluit beneden in de woonkamer te blijven slapen, zo dicht mogelijk bij het toilet. Wanneer ik tegen een uur of zes wakker word bonkt mijn hoofd en voel ik me vergiftigd. Tegen achten komen de anderen aanmerkelijk fitter naar beneden.

Vladimir en Pavlo zitten al in de zaal als ik 's middags de aula betreed. Ik steek mijn duim op, ten teken dat ik me al een stuk beter voel. Vandaag de categorie 'Virtuose Unterhaltungsmusik'.

Het is de beurt aan ene Richard Jerome uit Frankrijk. Samen met zijn leraar is deze glamourboy in een rode sportwagen uit Parijs gekomen om op dit festival iedereen achter zich te laten. Na het daverende applaus en de staande ovatie voor Jerome zegt Vladimir nu zeker een ander beroep te gaan zoeken. Pavlo, nog bleker dan normaal, knikt. Amusant is het optreden van de enige Rus die is doorgedrongen tot de laatste ronde. Deze verloochent rigoreus zijn landsaard op het gebied van de presentatie, die doorgaans droog en ingetogen is, door ons met een plastic en veel te brede glimlach na elke riedel te laten weten dat we vooral naar "Virtuose Unterhaltungsmusik" luisteren.

De volgende dag besluit Vladimir in Klingenthal een kostuum te zoeken, dat hij nodig heeft voor concerten. De sponsor betaalt. Ook moeten er nog cadeaus gekocht worden voor enkele ambtenaren thuis. In zijn land schijnt het gewoonte te zijn om van een gedeelte van het sponsorgeld cadeaus te kopen voor mensen die geholpen hebben bij het verkrijgen hiervan. Vladimir benadrukt dat de producten van Duitse makelij moeten zijn. Eerst loopt hij een parfumerie binnen en vraagt naar een geurmonster van een dure parfum. Gedurende de rest van de dag haalt hij dit meerdere malen uit zijn zak om eraan te ruiken. Het parfum wil hij voor Victoria kopen, een onbereikbare liefde in Kiev. We kopen uiteindelijk een voor de prijs niet onaardig kostuum, een AEG-stoomstrijkijzer, een Adidas-voetbal met de handtekeningen van het hele Bayern München-elftal, een veel te dure Adidas-pet, een luxe pennenset en een bandschuurmachine in opdracht van een goede vriend. Voor het parfum is dan geen geld meer over.

Als we eindelijk thuis zijn erger ik me aan de lege flessen, de borden met etensresten op tafel en aanrecht. Per dag drinkt mijn gezelschap ongeveer een grote krat bier en een krat fris. Elke dag wordt de drankvoorraad weer aangevuld door de bijzonder vriendelijke appartementseigenaar. De door hem nadrukkelijk aanbevolen 'Grüne Punkt' blijkt aan hen niet besteed. De speciale emmer die hiervoor bestemd is, puilt uit van het plastic afval. Bij het vertrek blijkt dat we voor het totale drankgebruik helemaal niets hoeven te betalen.

Gisteren kreeg Pavlo vijftig DM van de bureu, vandaag krijgt Vladimir twintig DM van de ouders van de appartementseigenaar, voor eten onderweg naar huis. Ook krijgt Vladimir een hele tas met speelgoed om mee te nemen 'für die kleine Freunde zuhause'. We wekken duidelijk medelijden en ik schijn dit beeld niet te verstoren.

Bij het inpakken kunnen Andrij en Ruslan het niet laten de laatste overgebleven flessen bier in hun tassen vol tweedehands kleren te stoppen. We nemen afscheid en worden door de vader van de appartementseigenaar in twee keer naar de Tsjechische grens aan de rand van het dorp gebracht. Voorbij de grens moeten we twee kilometer lopen. Andrij worstelt met zijn bagage en sleept de grootste tas met kleding zowat over de grond, op zijn rug hangt zijn accordeon en om zijn nek een sporttas. Ik vertik het om hem te helpen. Bij het ontbijt die ochtend had hij in zijn eentje bijna de hele door de vrouw van de appartementseigenaar gemaakte aardbeientaart opgegeten. Van het laatste stuk had hij alleen het fruit en de pudding afgegeten. Vladimirs excuus voor deze mentaliteit is de armoede thuis en het keiharde gevecht om te overleven. Op de vraag waarom mensen uit nog armere landen als Burma en Nepal die mentaliteit niet hebben antwoordt hij: "Geen discussie, we leven in verschillende systemen" en loopt geïrriteerd verder. Met twee taxi's rijden we naar Sokolov. Daar moeten we viereneenhalf uur wachten op de trein naar Karlovy en Uzgorod. In Uzgorod, net voorbij de Oekraïense grens en de woonplaats van Pavlo en zijn ouders, nemen Vladimir en ik afscheid van de andere drie. Andrij en Ruslan moeten naar L'viv, waar zij wonen en studeren. Ik reis per trein met Vladimir mee naar zijn woonplaats Krolevets ten noordoosten van Kiev.

We zijn de enige reizigers die uitstappen in Krolevets. Het station met zijn halfronde plein, omringd door hoge, dichte bomen die bevolkt worden door krassende kraaien, lijkt een decor uit een film.

Midden over de brede straat lopen we naar het dorp. Vladimir trekt een metalen frame met wieltjes achter zich aan met hierop zijn accordeon vastgesnoerd. Een aftandse Lada slalomt tussen de gaten in het asfalt. Links en rechts grijze flatgebouwen in verwaarloosde staat.

In een van deze flats woont Vladimir samen met zijn moeder op de eerste verdieping. Drie kippen en een haan worden door Vladimir vanuit het trappenhuis naar buiten gejaagd. Vanachter de dubbele deur, waarvan de buitenste met imitatieleer is bekleed, verschijnt het roze gezicht van Vladimirs moeder. Haar lach toont twee rijen blauwmetalen tanden, een goedkope maar verre van esthetische gebitsconstructie bij het verlies van eigen tanden. Een doek om haar hoofd verbergt grotendeels haar springerige rode haren. In het kort vertelt Vladimir over de zijn tegenvallende muzikale prestaties in Klingenthal, daarna kunnen we aan tafel. Op het menu staan bietensalade met kwark en zoute vis, pikante bietensalade met mierikswortel, zoetzure bietensalade, aardappelpuree en omelet met gekookte aardappelen. Op een schaaltje liggen bosjes lente ui en jonge knoflook. Vladimir maakt zijn moeder meteen duidelijk dat ze de knoflook de rest van mijn verblijf in de grond kan laten. We drinken 'compote' van bessen aangelengd met water, uit een aarden

kruik. Geïrriteerd reageert hij op het feit dat sommige spullen een andere plaats hebben gekregen in huis. Moeder heeft tijdens zijn afwezigheid de muren van de woonkamer een nieuw verfje gegeven. De woning bestaat uit een woon-slaapkamer met balkon, dat met glas is dichtgemaakt, een piepklein keukentje, een toilet-washok, alles uitkomend op een halletje.

Bij het licht van alleen de televisie maakt moeder mijn bed op, een zitbank wordt uitgeklast tot een bed. Vladimir slaapt op een smalle bank aan de andere kant van de kamer. Moeder is niet van het voornemen af te brengen om zolang ik gast ben in een uitklapbare ligstoel op het balkon te slapen. Bij afwezigheid van warm water wordt er een emmer water gekookt zodat ik mij toch enigszins comfortabel kan wassen in de emailen tobbe.

Tegen achten wekt moeder ons voor het ontbijt. Daarna bezoeken we Vladimirs broer. Zij hebben verschillende vaders. Anatoli werkt voor een houttransportbedrijf aan de spoorlijn. In tegenstelling tot Vladimir is Anatolie klein van stuk en ook verder lijken ze niet op elkaar. Hij verdient ongeveer honderd DM per maand, maar is al drie maanden niet meer uitbetaald. Hij wil zijn baan echter niet verliezen, omdat dan ook het opgebouwde pensioen verloren gaat. Bovendien heeft hij geen alternatief. Veel Oekraïners zitten in dezelfde situatie, met handel na en onder werktijd proberen ze het hoofd boven water te houden.

Vladimir heeft een afspraak met de burgemeester van zijn dorp. Daar deze hem geholpen heeft met het verkrijgen van de sponsoring voor het concours in Klingenthal moet hij verslag uitbrengen over zijn prestaties. Het stadhuis ligt aan het Ploshcha Miru (Plein van de Vrede), een groot en kaal plein met in het midden het standbeeld van Lenin. Tot 1990 werd hier op 7 november (grote socialistische revolutie dag) en op 1 mei (Internationale solidariteitsdag voor de arbeiders) een parade gehouden. Op dit plein ontmoeten we een vrouwelijke ambtenaar van de afdeling Cultuur. Ze wordt door Vladimir Iron Lady genoemd en was eveneens behulpzaam bij het verkrijgen van de subsidie. De bijnaam gaf Vladimir haar voor haar onverzettelijke, mannelijke uitstraling. In Kiev staat als symbool van de onoverwinnelijkheid van de hoofdstad een reusachtige aluminium vrouw met zwaard en schild. Samen met Iron Lady worden we ontvangen bij burgemeester Charkov. Vladimir toont hem zijn cijferlijst, vertelt over de gang van zaken in Klingenthal en over mij. Bij ons afscheid biedt hij mij zijn hulp aan bij eventuele problemen. Dan overhandigt Vladimir hem de Adidas-pet en -voetbal. Dit gebaar brengt hem waarschijnlijk door mijn aanwezigheid behoorlijk in verlegenheid. Met een blozend gezicht bedankt hij Vladimir en zegt dat hij de cadeaus aan iemand anders zal geven.

Vervolgens steken we met Iron Lady het plein over naar haar kantoor bij de afdeling Cultuur. Hier overlegt Vladimir alle bonnen en betalingsbewijzen van de gemaakte kosten. Als hij haar de doos met het stoomstrijkijzer toestopt glimlacht ze kort en schuift deze zonder te openen onder haar bureau.

Thuis zit moeder tv te kijken. Ze volgt zeer consequent enkele nagesynchroniseerde Amerikaanse soaps. Elke ochtend rond vijf uur staat ze

op en begint het eten te bereiden voor de dag en doet de was op de hand omdat ze vindt dat haar primitieve wasmachine teveel wasmiddel gebruikt. De synthetische vaatdoekjes die Vladimir twee jaar geleden uit Duitsland meebracht, vindt ze prachtig, maar zonde om te gebruiken zolang er nog een lap van een oude schort is. Ook het afwasmiddel bleef een jaar lang onaangeroerd. Nu is ze er zeer over te spreken, maar hij moet niet een volgende keer met een ander merk aankomen.

In de namiddag gaat ze meestal voor een uurtje of anderhalf naar de tuin waar Vladimir haar in het voorjaar heeft geholpen met het poten van aardappelen en het zaaien van prei, bieten, radijzen en knoflook. Achter de ramen van de keuken en het balkon verwarmt ze in grote glazen potten troebel leidingwater in de zon. Dit spaart gas bij het koken en tevens zakt dan het bezinksel naar de bodem.

Om een centje bij te verdienen geeft ze gemiddeld twee keer per week massages voor één DM per keer. Vaak ook is de betaling in de vorm van eieren en brood.

Het grootste deel van haar leven werkte ze als verpleegster. Sinds vijf jaar is ze gepensioneerd en leeft ze samen met Vladimir van negenenveertig grivna (vijftig gulden) pensioen per maand. Door een ernstige infectie aan het ruggenmerg was ze drie jaar lang ernstig ziek. Haar eerste man, Anatoli's vader, kon de verzorging niet opbrengen en liet haar in de steek. Samen met Anatoli keerde ze terug naar haar familie. Hier werd ze verpleegd, waarbij de ziekte werd bestreden met bijensteken. Eenmaal beter trouwde ze Vladimirs vader. Anatoli bleef bij zijn grootouders omdat hij door moeders tweede echtgenoot niet werd geaccepteerd. Ze scheidde van haar tweede man toen Vladimir vijf jaar was.

Hij en zijn moeder zitten elkaar regelmatig in de haren. Volgens Vladimir is er een grote generatiekloof en wil ze hem te veel betuttelen. Ook frustrleert hem het feit dat zijn geweten hem verplicht om bij haar te blijven, zelfs wanneer hij vroeg of laat de vrouw van zijn dromen zal ontmoeten.

Vladimir is de kleine stad Krolevets (20.000 inwoners) duidelijk ontgroeid. Hij respecteert de eenvoud van zijn volk en stadsgenoten, aan de andere kant ergert hij zich mateloos aan de uitbuiting, corruptie en willekeur van machtsbekleders.

'Als kind geloofde ik in het Sovjet-systeem, nu weet ik dat het grote 'bullshit' was. Tijdens de parade twee keer per jaar, liepen we met borden en spandoeken LEVE DE SOVJET REPUBLIEK, LEVE DE PARTIJ, we wisten niet beter. Individuele initiatieven waren uit den boze, maar iedereen had te eten. Nu zijn er mensen, die zelfs terugverlangen naar de laatste twintig jaar vóór de perestrojka (verandering). Er was orde en je wist tenminste wat de volgende dag brengen zou. Nu hebben sommigen alles, maar de meesten niets. Salarissen worden niet of pas maanden later uitbetaald. De gezondheidszorg wordt weliswaar nog steeds door de staat gedragen maar dit geldt slechts voor de basisbehandeling, waar men in het gunstigste geval niet zieker van wordt.

De volgende ochtend scheuren we met een geleende auto over de beste weg van de hele provincie naar Dobrotovo (Vriendelijk dorp). Deze weg is speciaal aangelegd ter gelegenheid van het bezoek van president Koetchma in 1995 aan Krolevets. Dobrotovo is het geboortedorp van Vladimirs overleden vader, niet ver van Krolevets. Zijn lichaam bezweek, onder de grote hoeveelheden zelfgestookte wodka, op 10 juli 1996, een week voor Vladimirs eerste bezoek aan Nederland.

Via een violiste van het philharmonisch orkest van Donetsk, waar Vladimir toentertijd aan het conservatorium studeerde, kreeg hij een exemplaar van de European (krant) in handen. Hierin stond dat ze in Maastricht van muziek houden en zo toog Vladimir naar Maastricht. Ik ontmoette hem, nadat hij van het station kwam en zich installeerde om in de hoofdwinkelstraat zijn eerste straatconcert te geven en was meteen onder de indruk van zijn gepassioneerde spel.

Als we over de modderweg het boerendorp binnenrijden, worden we van alle kanten door bewoners nagestaard. Aan de andere kant van het dorp parkeren we de auto en volgen te voet een landweg tussen twee akkers naar een klein bos, een kilometer verder. Al van ver ruik ik de bloeiende seringenstruiken en hoor ik het gezang van een nachtegaal. Hier is de begraafplaats van Vladimirs vader en diens ouders, voorbij de eerste rij bomen en voorbij enkele graven van dorpsgenoten. Vladimir plukt enkele seringes en legt deze op het graf van zijn vader. Hij blijkt erg gesteld op deze plek, zijn laatste rustplaats zal naast die van zijn vader zijn.

Terug in Krolevets moeten we de volgende ochtend vroeg opstaan. Vladimir zingt dan in het koor tijdens de zondagsmis in de Russisch-orthodoxe kerk. Hiervoor ontving hij wekelijks drie grivna (drie gulden), maar nadat de priester door teruglopend kerkbezoek en verminderde collecte- opbrengst nog maar twee grivna uitbetaalt, hebben verschillende koorleden afgehaakt.

Thuis haalt Vladimir voor het eerst sinds zijn terugkeer uit Klingenthal zijn accordeon uit de beschermhoes. Omdat hij constant ruzie heeft met klagende bovenburen, die pas een huilerige baby hebben gekregen, is hij genoodzaakt om in het kleine keukentje te repeteren.

De hele week was de telefoonverbinding verbroken, omdat in het trappenhuis de telefoonkabel was doorgesneden. Dit was volgens Vladimir het werk van de bovenbuurman. Enkele weken geleden, had hij Vladimir voor van alles uitgemaakt, omdat deze door acht uur lang spelen van de meest 'troosteloze grafmuziek' hun baby uit de slaap had gehouden.

We reserveren alvast kaartjes voor de nachttrein naar Kiev, van waaruit ik met de bus terug naar Nederland zal reizen.

Vladimirs moeder heeft al eten en drinken voor mijn terugreis klaargemaakt. Om half drie neem ik afscheid van haar, waarbij ze me vraagt haar te vergeven als iets tijdens mijn verblijf niet was wat het had moeten wezen. Het stationsplein glimt in de regen bij het licht van de enige straatlantaarn in

Krolevets. Vladimir reist met me mee naar Kiev en regelt de volgende dag een plaats voor me in de bus. Ik heb twee stoelen voor mij alleen. Dit is deels het gevolg van het feit dat ik de enige buitenlander ben in de bus en er niemand veertig uur naast me wil zitten zonder een woord te wisselen in verband met de taalbarrière. Tevens bevindt zich schuin achter deze zitplaatsen het toilet. De stank is hier, bij het open- en dichtgaan van de toiletdeur, haast niet te harden. Ik laat Vladimir die me vanaf de parkeerplaats uitzwaait, door het opsteken van mijn duim weten, dat hij de beste plaats voor mij heeft geregeld. Ik hoor hem nog zeggen, 'Buitenlanders krijgen altijd de beste plaatsen'. Nog een kleine veertig uur, dan stapt de hele bus uit in het land van mayonaise.